



DFG

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt

Digitalisierung von Drucken des 18. Jahrhunderts

De Lvcani Pharsalia

Disptatio

Meusel, Johann Georg

Halae, 1767

VD18 90367367

urn:nbn:de:gbv:3:1-650640

DE
LVCANI PHARSALIA
DISPUTATIO

QVAM

EX AVCTORITATE ORDINIS PHILOSOPHICI AMPLISSIMI

A. D. XXIII. APRILIS CICLOCCCLXVII.

DEFENDENT

IOH. GEORG. MEVSEL

ART. MAGISTER ET INSTITVTI REGII DISCIPLINAR. HIST.

QVOD GOTTINGAE FLORET, SODALIS

ET

GOTTFR. AVG. BVRGER

ASCHERSLEBIENSIS

LITTERARVM SACRARVM ET ELEGANTIORVM

CVLTOR.

PARS PRIOR.

HALAE

EX OFFICINA CVRTIANA.

Venit von Nr. 2 der fürgottin am 1. Jan. Reg.

Hamborgo
Viso Celestino



Dicitur
IN CAVI PHARASIA

Dicitur A T V T O

EX Auctoritate Ordinis Philosophici Amplissimi

Etiam ad hanc Partem Bibliorum Sicciorum

Ide Natura Qui Orum Mundus Et Potes Terra

Expositio de Causis et Effectibus in

Geographia et Geometria

Geo Te Geo Raph Ag Eo Geo Te Geo Raph





D E
L V C A N I P H A R S A L I A.

— — — *Nil fuit vñquam*
Sic impar fibi — —



P ulchri et venusti sensum valde esse obscurum
atque fallacem iis quidem in hominibus, qui-
bus peiore

— *luto finxit praecordia Titan,*
nemo sane negabit, nisi cui ipsi Apollo iratus,
Musaeque nec suauiter nec iucunde vñquam
arrifere. Praeter hos etiam nemo erit, qui non affirmet, omne
negotium, omnia opera, in quibus ludunt Veneres Gratiaeque,
iudices omnino semper habuisse diuersos. Artes hoc clamant: lit-
terae testantur politiores. Statuam elaboratissimam intuetur stupidus:
nihil sentit pulchritudinis: nihil est, quod mentem hominis callo
A obdu-

DE LVCANI PHARSALIA.

obductam moueat: quid? quod vile et inane opus esse temere iactet. Aestimator recti verique sensu a natura largius imbutus indignabundus exclamat: *Vtinam meos haberes oculos, et dea tibi vide-retur!* Titiani soli colores viuidissimi oculos vel obtusissimos ferientes tangunt quidem imperitum: Raphaelis picturas non adeo splendentes, at manum linearum peritissimam prodentes spernit idem atque contemnit. In primis vero mordacem imprudentiae inscitiaeque vim inde ab origine sua experta est ars, cuius antistitibus

*coelo descendit ab alto
Ad noua diuinus facta canenda furor.*

Quem, quaeso, fugit, Homerum adeo, poetam perfectissimum, suos habuisse obtrectatores, qui non solum varia Iliados loca vituperarent, in quo quidem recte faciant; sed etiam essent tam hebetes amentiaeque furore acti, ut totum carmen ditinum reiacerent, omniq[ue] pulchritudine elegantiaque destitutum esse ingenium sine comparatione maximum, audacter satis et imperite clamore streperent incondito? Miltoni poema praestantissimum quam diu contemtum atque sepultum iacuit in tenebris! Quis autem, si haec sciat, mirabitur, Lucanum, nec Homero, nec Miltono comparandum, laudari ab his, culpari ab illis? Eo certe tempore, quo litoribus nuper in Francogallia de Pharsaliae aestimatione acerrimis exortis intentus fui animumque ad caussas rixarum indagandas appuli, vehementer profecto obstupui, cum ingentem sententiarum de poeta nobilissimo varietatem per multa saecula a Lucano ipso usque ad nostra tempora dominantem animaduerterem. Legi veteres: legi recentiores. Alius exclamare: o Lucanum diuinum! o ingenium felicissimum nullisque laudibus exaequandum! quam suavis, quam iucunda tibi fuerit necesse est consuetudo cum Mnemosynes filiabus!

Idaeo qualis fudit de vertice flores

Terra parens, cum se confessò iunxit amori

Jupiter, et toto concepit pectore flamas:

Emicuere rosae, violaeque et molle cyperon:

Albaque de viridi riserunt lilia prato.

Alius in aurem mihi insuffrare: ne credas homini admiratione insanienti plane inconsiderata! omnia alia tibi monstrabo; Lucanum



num rectius appellabimus declamatorem ineptum; e vatum numero prorsus ille est eiiciendus. Alius denique iudicandi facultate illis forte superior et acutior occinere mihi decantatissimum illud: *Est modus in rebus etc.* Sic fere alius alii aduersabatur, sic non raro irarum pleni in diuersa plane sibique repugnantia ruebant, neutraque pars cedebar alteri,

— ὡς τὸν ἀυτὸν ἔρωτα δύο ἀνέξει δημιάσασθον,
Μέτρον ἐν χερσὶν ἔχοντες ἐπικέντρῳ ἐν αρχῇ,
“Ωτὸν ὀλίγῳ ἐνι καρῷ ἐρίζητον περὶ ισης.

Quid ego? diuersas in partes raptus substiti incertus, haesique ancesps. Defatigatus laborem ingratu operaque perdita ipsum salutare poetam, Pharsaliam legere, relegere diligenter, caput et fontem, ex quo mala ista fluxere, ipsum adire mihi aperire, atque hac tandem ratione eo peruenire, quo omne dissidium tolli possit, mecum constitui. Labore exantlato adstitit mihi Bonus Euentus vultuque sereno et amico ausibus meis annuere visus est. Hinc ad homines doctos mea qualiacunque referendi cupido me incessit. Hinc enatum hoc, quod vobis offero, lectors candidi, scriptum. Antevero, quam ipsam sententiam meam iudiciis vestris humanissimis subiiciam, audite diuersas istas opiniones earumque rationes!

Quaeso igitur a vobis, ut in hac caussa mihi detis hanc veniam, ut ab iporum Romanorum de Lucani Pharsalia sententiis incipiam et historiam litis deducam vsque ad nostram aetatem. Nonne vero hanc operam nobis iam praestitit Bailletus? Recte, praestitit nonnulla, et ut videatis, me sine fuso et tergiuersatione vobiscum esse acturum, indicabo in margine ipsum librum, quo multi, hercle! tanquam Palladio quodam vtuatur ^{a)}. Evidem gratias ago manibus Bailletianis pro fidei ista sententiarum ex omnis generis scriptoribus compilatione. Sed ignoscant etiam mihi, si factum hoc esse contendam raro iudicio adiecto, multaque in libro isto desiderari. Ipse etiam legem mihi imposui, ex qua omnia loca, nisi librorum

A 2

penu-

* Jugemens des Savans sur les principaux ouvrages des auteurs, par Adrien Baillet; revûs, corrigez, et augmentez par Mr. de la Monnoye. Nouvelle édition. à Amsterdam MDCCXXV. 12. T. III. P. II.
p. 276. sqq.

DE ILYCANI PHARSALIA

penuria prohibuerit, ex ipsis scriptoribus repetii et inspexi; multa deinde addidi, quae Bailletum fugerint, aut post mortem eius dicta fuerint; dijudicare tandem breuiter studui, quantum quidem potui, varias eruditorum opiniones atque sententias.

Agmen ducat Petronius. Iure quidem dubitari potest, vtrum Lucanum tangere voluerit, an alium eius temporis poetam, qui etiam carmen de bello ciuili forte conscripscerit, in animo habuerit: sed, quia valere potest hoc iudicium de Lucani Pharsalia, multique fortasse inde sententiam suam de carmine isto deriuuarunt, adscribamus ea, quae eques ingeniosissimus ex Eumolpi persona disputat: *Præterea curandum est, ne sententiae emineant extra corpus orationis expressae: sed intexto vestibus colore niteant, Homerus tesis, et Lyrici, Romanusque Virgilius, et Horatii curiosa felicitas. Caeteri enim, aut non viderunt viam, qua iretur ad carmen, aut vijam timuerunt calcare. Ecce belli ciuilis ingens opus quisquis attigerit, nisi plenus litteris, sub onere labetur. Non enim res gestae veribus comprehendendae sunt, quod longe melius historici faciunt: sed per ambages, deorumque ministeria, et fabulosum sententiarum tormentum præcipitandus est liber spiritus, ut potius furentis animi vaticinatio appareat, quam religiosae orationis sub testibus fides b).* Egregia sane et digna Petronio vox! Verum est, Lucanum non adhibuisse deorum ministeria: sed quaerere liceat, an in rebus per se grandibus maximeque admirandis his ministeriis opus fuerit? an Lucanus carmen pangere voluerit epicum? an ex ingenii animique impotentia, aut potius consulto tormenta ista neglexerit? an sine his iniucunda lectu sit Pharsalia? et quis, quaeso, neget, sat multis usum esse Lucanum ambagibus, eumque minima tantummodo ex parte esse historicum? Quae omnia in altera disputationis parte fusius exponentur et illustrabuntur. Adiunxit Petronius specimen sive exemplum, ex quo intelligere debebamus, quomodo ex eius sententia carmen epicum de bello ciuili digne cani possit. Quae particula carminis sine dubio maioris magnum et diuinum quid spirat, maximeque nos delectari posse arbitror, si Petronius integrum de bello ciuili carmen conscripsisset: sed cum Douza tamen facere nolle,

b) vid. Petronii Satyricon cap. CXVII.

nollem, qui, se *bunc* (Petronii) *impetum pluris facere*, quam trecenta *Cordubensis illius volumina*, pronunciauit inconsiderate satis. Recte enim ipse Petronius addidit, *bunc impetum nondum recepisse ultimam manum*. Plura profecto non satis sunt polita adeoque recidenda. Et quis tandem centum loca pulchriora, quantum certo Pharsalia habet, vni isti Petronii loco postponet?

Prodeat nunc *Quintilianus*, ingeniosus litterarum elegantiorum arbiter! Quid ille? *Lucanus ardens, et concitatus, et sententiis clarissimus*, et, ut dicam, quod sentio, *magis oratoribus, quam poetis adnumerandus* ^{c)}. Multum sane laudis Lucano tribuitur hoc iudicio: sed exturbatur idem ex poetarum classe. Quid igitur? Genio saeculi abreptum credo Quintilianum haec pronunciass̄e. Omnia carmina maiora exigebantur et examinabantur trutina, vt ita dicam, Homericā atque Virgiliana; aliis formae carmina maiora pangī non posse existimabant forte Critici; deorum ministeria plane abesse non debere credebant. quae ratio et hodie apud multos obtinet. Quum ergo Quintilianus Pharsaliā carmen esse putaret epicum, Lucanumque plane dissimilem esse Homero Virgilioque animaduerteret, eiicendum eum censuit e poetarum choro. Sed qui locus rum erat illi tribuendus? Historicū non esse Lucanum bene intellexit Quintilianus. Ut igitur bonus Lucanus haberet, quo pedem figere et sedem collocare posset, deduxit eum rhetor in oratorum classēm. Orationes pulcherrimae splendidissimaeque Pharsaliae intextae procul dubio effecerunt, vt Quintilianus hanc pronunciaret sententiam. Totanē autem Pharsalia constat orationibus? nonne permulta alia admista egregia ac diuina? Vereor etiam valde, vt Lucanus, licet numeros ei subripias, oratoris personam semper sustinere possit ipsis in orationibus illis. Ne sermoni quidem panegyrico eas omnibus ex partibus inferuire posse arbitror, quia orator, qui Lucanica tanquam sua usurpare veller, nimis tumidus incederet atque grandis, ideoque videretur plane intolerabilis, quare facile *Casp. Barthius* ^{d)} eius eloquentiam appellare potuit corruptam. Oratorem enim non videamus, sed poetam altiora spirantem.

A 3

Notum

^{c)} vid. Instit. oratt. Lib. X. cap. I. pag. 503. edit. Gesneri.

^{d)} vid. eius Aduersaria L. LIII. cap. VI. p. 2487.

Notum est Statii Genethliacon Lucani e), ubi in poetae nostri laudem praeter alia haec:

Mox coepit generosior iuventa
Albos ossibus Italos Philippos,
Et Pharsalica bella detonabis.
Et fulmen ducis inter arma diui,
Libertate grauem pia Catonem,
Et gratum popularitate Magnum.
Tu Pelusiaci scelus Canopi
Deslebis pius, et Pharo cruenta
Pompeio dabis altius sepulcrum.
Haec primo iuvenis canes sub aevo,
Ante annos culicis Maronianis f).
Cedet Musa rufis ferocis Enni
Et docti furor arduus Lucreti.
Et qui per freta duxit Argonautas.
Et qui corpora prima transfigurat.
Quin maius loquor, ipsa te Latinis
Aeneis venerabitur canentem. cert.

Quae cum maximam Lucani laudem contineant, adeoque conferant, quin et praferant Pharsalam Aeneidi, mirum in modum Barthio mouere stomachum, ita, ut nullo plane medo Lucanum cum Virgilio comparari posse, acriter contenderet g). Miror vero, inquit Bar-

e) vid. Statii Silv. L. II. p. 44. sqq. ed. Paris. 1600.

f) Ipsilon Lucanum Virgilio sece comparasse saepiusque dixisse: *Quantum mihi restat ad Culicem?* scriptor vitae Lucani, qui vulgo Suetonius creditur, testatur. Pharsalam certe Noster iunior scripsit, quam Virgilius Aeneida. Lucanus enim XXV aut XXVII annos (dubitatur enim) natu vitaque excedere a Nerone coactus, venas sibi praecidit: Virgilius autem Aeneidi circa annum aetatis XXXX demum manum admoisse dicitur. Vid. omnino HEYNII, Viri Cel. cuius memoriam ob institutionem fidelissimam beneficiaque alia innumera sanctissime semper solam, *Virgilii vita per annos digesta*, editioni recentissimae Virgilii praefixa. An vero Lucanus Pharsalam prius scripserit, quam Virgilius Culicem, incertum videtur. Donatus quidem Culicem a Virgilio scriptum esse contendit anno aetatis XV. vid. *Donati vita Virgilii* p. CXXV. ab eodem Viro doctissimo editioni Virgilii elaborissimae praemissa. cf. *Barthius ad Statii Silv. p. 259.*

g) vid. eius Aduersaria L. LIII. cap. 6. p. 2487. sq. cf. eiusd. animaduersus ad Statii locum laud.

Barthius, iudicium Papinii — Quod hominis poetico ingenio iudicium obstupefactus sum, cum primum legi, postea vero prouersus omittendum arbitratus sum, ut quod ex futili et vix semisana adulazione prolatum sit. Cum tantum borum operum sit discriminem, ut pudat me collationem instituere. Instituit tamen. Quintilianus deinceps iudicium, quo Horatius, Virgilius et Lucanus aequales evadunt^{h)}, affert, iterumque obstupefactus et indignabundus subiungit: *Vide, quam fatui sunt capituli in iudicandis poetarum scriptis forenses illi caussidici!* Nos vero an talis comparatio recte institui possit, alio dispiciemus tempore.

Cum Statio consentit *Martialis* meus, quippe qui non uno epigrammate laudes celebrauit Lucani. Praeter alia ille ad *Licianum*:

*Apollodoro plaudit imbrifer Nilus,
Nasone Peligni sonant,
Duosque Senecas, unicumque *Lucanum*
Facunda loquitur Cordubaⁱ⁾.*

Et de natali Lucani:

*Haec est illa dies, quae magni conscientia partus,
Lucanum populis, et tibi, Polla, dedit.
Heu, Nero crudelis, nullaque iniurior umbras
Debuit hoc saltē non licuisse tibi^{k)}.*

Laudant igitur Statius et *Martialis* *Lucanum* fauentque illi. qua ratione commoti si quaeritis, audire Burmannum! *Quid de iudiciis,* inquit ille^{l)}, *Statii et Martialis, qui *Lucanum* inuidiosè laudaverunt statuendum sit, facile est colligere, si, ut optime Barthius^{m)},* hos parasitos et coenipetas Poetas, ideo *Lucanum* tam degeneri animo laudasse constat, ut gratiam Pollae, eius viduae, mulieris ditissimae, captarent, quum neuter eorum sit melior Poeta *Lucano*: quare laudari

^{h)} vid. *Dialogus de causs. corrupt. eloq.* c. XX. edit. Heum. *Exigitur enim iam ab oratore etiam poeticus decor, non Attii aut Pacunii veteris inquinatus, sed ex Horatii et Virgili et Lucani sacrario prolatus.*

ⁱ⁾ vid. L. I. epigr. 62.

^{k)} vid. L. VII. epigr. 20. add. 21 et 22. L. VIII. ep. 52.

^{l)} in Praef. ad *Lucanum*.

^{m)} ad *Statii II. Sily.* VII. p. 246.

dari à laudato viro ut pulchrum, ita a stulto et nequam ignominiosum. Ergo homo stultus es, o Stati, et tu, Martialis festiu, nequam? Doleo profecto sortem vestram: sed detestor simul Bataui rusticitatem, quam non veteres solum scriptores, sed et recentiorum non pauci non sine horrore abunde satis olim sunt experti. Non equidem defensoris prouinciam in caussa vestra de Lucano in me susciperem; tu enim, Stati, multum fane thuris obtulisti gratiae Pollae tuaeⁿ); et quid tu, Martialis? Venustrulum etiam te amoremque Pollae spirantem deprehendo. Cantas enim;

Intactas quare mittis mibi, Polla, coronas?

A te vexatas malo tenere rosas^o).

Te etiam magis Pollae gratiam et amorem captare, quam eius mariti mortui laudes dicere voluisse, ex epigrammate alio, forte post Pollae mortem, aut quia ex eius gratia excideras, confecto apparere mihi videtur, vbi tu de Lucano satis acerbe:

Sunt quidam, qui me dicunt non esse poetam:

Sed qui me vendit bibliopola putat p).

Etsi igitur tuum et Statii de Lucano iudicium non magni aestimem: tamen non possum, quin Burmanni petulantiam et conuicia omnibus modis execrera.

Praeter alias veterum scriptorum laudarunt Lucanum *Servius*^q), *Dion. Cato* ^r), *Iornandes* ^s), *Isidorus* ^t), *Iob. Sarisbe- riensis*.

ⁿ) vid. *Silv.* II. 3 et 7. add. prooem. libri II.

^o) vid. *Epigr.* L. XI. 90. cf. X. 63. 69.

^p) vid. L. XIII. epigr. 194.

^q) ad *Aen.* I. 281. *Lucanus ideo in numero postrarum esse non meruit, quia videtur historiam composuisse, non poema.*

^r) L. II.

*Telluris si forte velis cognoscere cultus,
Virgilium legito: quod si mage noſſe laboras
Herbarum vires, Macer has tibi carmine dicet,
Corporis ut cunctos possis depellere morbos.
Si Romana cupis et ciuica noſſere bella,
Lucanum quaeras, qui Martia proelia dicet.*

^s) de rebus Geticis p. 73. (ed. Lugd. 1595). *Lucanus plus historicus, quam poeta.*

^t) *Origg.* L. VIII. c. 7. *Eiusdem sententiae.*

riensis ^{u)}). Taceo sequioris aevi scriptores, quorum testimonia si cognoscere lubet, adeatur *Barthius* ^{v)}. Transeō potius ad recentiores, qui data opera Pharsaliae pretium constituiere conati sunt.

Omnis paene editores in praefationibus Pharsaliae praemissis sententiam tulere de Lucano; quorum omnium princeps, quantum noui, est *Job. Sulpitius Verulanus* ^{x)}, cuius iudicium eo lubentius profero, cum elegans maximamque partem rectum sit, otiumque nobis faciat in aliorum similium commemoratione. Ille igitur sic ^{y)}:

„Nunc ad vatem, quem enarrauimus, me conuertam: qualisque sit,
 „et in quo a Vergilio Poeta summo differat explicabo. Lucanus
 „non minus oratoribus quam Poetis Fabii iudicio imitandus, cum
 „Puram historiae fidem sequatur, etiam historici sustinere personam
 „videtur: singulorum enim pariter officio fungitur. Quippe ar-
 „dens, concitatus, sententiis clarissimus modesta figmenta et con-
 „cinnas habet euagationes. Estque in concionibus artificiosus, ab-
 „undans, virilis et cultus. In caeteris vero grauis, copiosus, am-
 „plus, tersus, mira eruditio et rerum varietate perfusus. Tanta-
 „que carminis maiestate confilia, rationes, gestaque explicat: ut
 „haec ipsa non legere, sed cernere videaris. Bella vero et conflictus
 „non narrari, sed geri: vrbes trepidare: acies concurrere: et mili-
 „tum ardorem terroremque putes aspicere. Cumque sit in descri-
 „ptionibus frequens et locuples: in rerum perscrutanda natura ex-
 „primendisque affectibus perspicax: in moribus iudicandis argutus:
 „atque in omni ostentanda doctrina versatilis: quem Cosmographum,
 „quem Astrologum, aut Mathematicum, aut Philosophum, dum
 „eum legimus, desideramus ^{*})? Quis enim de rebus, in quas in-
 „cidit, aut affectat: subtilius et accuratius dissērit. Magnus pro-
 „fecto est Maro, magnus Lucanus: adeoque prope par: ut vter
 „sit

u) Policerat. L. II. c. 19. *Innuit etiam poeta doctissimus* (Lucanus): *si tamen poeta dicendus est, qui vera narratione rerum ad historicos magis accedit.*

v) Aduerff. L. LIII. c. 6. p. 2489.

x) De hoc litterarum senescentium vindice ac reformatore vid. *de la Monnoye* ad Bailletum T. III. P. II. p. 290 sq. not.

y) Editione vtor a. 1514.

* Nolle haec excidissent viro optimo, nimio erga Lucanum amore abrepto.

„sit maior possis ambigere. Summis enim vterque est laudibus eloquentiae cumulatus. Diuus et magnificus Maro: hic sumptuosus et splendidus. Ille maturus, sublimis, abundans: hic vehemens, canorus, effusus. Ille venerabilius pontificio more quadam cum religione videtur incedere: hic cum terrore concitatius imperatorio. Ille cura et diligentia cultus: hic natura et studio perpolitus. Ille suavitate et dulcedine animos capit: hic ardore et spiritu complet. Virgilius nitidus, beatus, compositus. Lucanus varius, floridus, aptus. Ille fortioribus telis pugnare videtur: hic pluribus. Ille plus roboris habere: hic plus terroris et acrimoniae. Illum grandi tuba vti et horrisona dixeris: hunc fere pari, sed clariori. Tanta denique est huic cum illo affinitas et in diuersitate praestantia: vt cum ad illam Maronis diuinitatem accesserit nemo: tamen nisi ille priorem locum apud nos occupasset, hic possideret. „O suavitatem miram! o facundiam felicem! Si hic ardore isto diuino, quem in Klotzio et Winkelmanno veneramur, incensus, Pharsaliam non legit, profecto nemo unquam legit.

At nunc deuenimus in certamen et discrimen grande omniumque pericolosissimum. Critorum enim saeculorum superiorum coryphaeus, magnus ille *Iul. Caesar Scaliger*, vir multarum litterarum ingenique sagacitate maxime conspicuus, impetu validissimo audacissimoque adoritur Lucanum nostrum. Audiamusne (merito enim dubitatio subit) virum, qui Iliada, poeseos fontem, turbare et inquinare iniustissime temereque ausus est: Aeneida, riuum maxima ex parte inde deductum, qui sine Iliade plane nullus esset, laudibus impudenter fere in coelum tollere studuit, longeque operi Homericu[m] praeferendam esse duxit? qui Statium vocat poetam cultissimum atque ingeniosissimum, et sic de eo pronunciat: *Statius Heroicorum poetarum, si phoenicem illum nostrum* (*Virgilium suum innuit*) *eximas, tum Latinorum, tum etiam Graecorum facile princeps.* Nam et meliores versus facit, quam Homeru[s], et figuris frequentior, et officiorum, habitudinum, animorum prudentior distributor, et castigatorum author sententiarum ²⁾. Sed quid παράδοξων genitor de Lucano? Audite, et, si sapitis, ridete, aut potius indignamini! *Lucanum igitur, si diis placet, etiam Maroni parem facere*

²⁾ vid. Poetices L. VI. p. 778. ed. Commelin. 1607.

facere ausi sunt, qui non tam illius magnitudinem, quam suam insolentiam iis ineptius prodidere. Fatemur in illo ingenium magnum. equidem etiam plusquam poeticum condonabo. Effraenis mens, sui inops, serua impetus, atque incircus immodica, raptaque calore simul, et calorem ipsum rapiens (hem! quam acute!) hostem maximum eius temperamenti, quod in uno omnino Marone et admirabile est et diuinum. Proinde, ut nimis fortasse libere dicam (cur igitur dixisti?) interdum mibi latrare, non canere videtur. Lepide, mehercule! et venuste latraisti, vir nequitur! Quid igitur post hos latratus? Principio pessimo consilio inscripsit Pharsaliam. Non putem, sic enim alii semper existimarent, recte inscriptum esse carmen ab actione principe, proelio Pharsalico. Audiamus de hac re Ioseph. Castalianem, licet Scaliger in aliis non comparandum. Ille igitur: Pharsaliam, inquit, optima ratione inscriptam puto eo, quod bello de Pompeianis partibus, deque vniuersa optimatum causa actum sit. quod et Cicero testatur, qui vieto apud Aemathiam Pompeio, neque reliquias belli, neque spem sequi voluit inanem. cetera siquidem bella ad hoc unum proelium, tanquam ad caput, referenda sunt. Qua re sic ipse Lucanus exorsus est:

Bella per Aemathios plusquam ciuilia campos
Iusque datum sceleri canimus ^{a).}

Corrigere audet deinceps Scaliger nonnulla, quae sibi non satis Latine ab Lucano dicta videntur. Recte vero reprehendit Lucanum, quod Pompeium in fuga post proelium Pharsalicum ex nauta de sideribus quaerenten finxit. Nonne enim haec sunt ridicula? nisi forte poetam versibus prioribus excusare velis.

Saepe labor moestus curarum, odiunque futuri
Proiecit fessos incerti pectoris aestus,
Rectoremque ratis de cunctis consulit astris;
Vnde notet terras; quae sit mensura secandi
Aequoris in coelo; Syriam quo fidere seruet:
Aut quotus in plaustro Libyam bene dirigat ignis cet. ^{b).}

B 2

Post

a) vid. Iosephi Castalianis variae lectiones, recusae in Gaudensii Roberti Miscellaneis Itallicis eruditiss T. I. p. 65.

b) vid. L. VIII. vs. 165 sqq.

Post haec notat Scaliger Annaeum ob peccata nonnulla geographica. Evidem consultius a Lucano factum esse crediderim, si sibi ab hac negligentia cauisset: sed legimus eius Pharsaliam non, ut Strabonem aut Melam, ob Geographiae studium, sed ob vim et maiestatem poeticam.

Plane vero intolerabilis est Scaliger, cum dicit: *Sunt haec scutica digna, vbi Lucanus more poetico non secundum regulas Astronomiae, sed ex opinione vulgi locutus est.* Immo potius, Hypercritice, futilis tuae reprehensiones scutica sunt dignissimae! Vituperia Scaligerana profecto lectu tam molesta sunt, ut rectius de Scaligero ipso, minutias quascunque captante, dixeris, quod ille de Lucano, eum esse *taedii patrem* ^{c).} Verissime autem *Dubofius* acutissimus: Peccata contra Physicam aut Astronomiam poetis obiecta haud raro non poetam peccasse, sed criticos pruritu vituperandi actos fuisse, probant ^{d).}

His expositis miror, quod sit, quod *Marmontelius* ^{e)} putauerit, Scaligerum serio et in laudem poetae nostri dixisse: *Lucani oratio superba et minax, auditorem imitum, atque alibi animo haerentem, vbi vult tenere aut trabere abigit: Tyranno haud absimilis, qui mult metui, quam amari* ^{f).}

Caeterum Scaligerum videoas ab eorum sententia stare, qui Lucanum non historiam, sed poema confecisse contendunt. Cum enim quaestiones aliquot proponit et soluit, altera haec est: An Lucanus sit Poeta? Sane, respondet ipse, est. *nugantur enim more suo Grammatici, quum obiciunt, illum historiam conscripsisse. Principio fac historiam meram: oportet eum a Liuio differre. differt autem versu. hoc vero poetae est* ^{g).} Deinde quis nescit, omnibus Epicis Poetis historiam esse pro argumento? cert. ^{g).}

Scaliger omnino, ut multi alii, singulas tantummodo quasdam locutiones aut membra poetae disiecta carpsit: totum neglexit locaque pulchriora intacta reliquit. Nonne vero in omnibus aliis poetis

^{e)} vid Poet. p. 262.

^{d)} vid. Reflexions critiques sur la poesie et sur la peinture P. II. Sect. 32.

^{e)} vid. Poetique françoise T. II. p. 69.

^{f)} vid Poet. p. 267.

^{g)} Male, o Scaliger, hoc argumento uti mihi videris in Lucani causa!

^{g)} vid. Poet. L. I. c. 2. p. II.

poetis idem patrauit? hac enim ratione Homerus illi est Graeculus ineptus et nugax, Virgiliusque poetarum phoenix; quo etiam fatum videtur, ut naevos huius phoenicis videre minime potuerit.

Haud negligenda est Angli cuiusdam de Pharsalia sententia. Cum nempe *Rovius* poema nostrum Anglice redderet b), praefatus est doctissime *Welwoodius*, cuius iudicium de Lucano dignum omnino videtur, quod paucis saltem exponamus. Multa enim Anglus perspicacissimus acute dicta profert, quae vix alibi inuenias. Primum loquitur de Lucani Latinitate, eamque non purissimam, ita tamen comparatam esse opinatur, ut inter aeui Neroniani scriptores certe palma Lucano in hac re tribuenda sit. Praetereo ea, quae de Lucani vita ibi disputantur, referoque potius iudicium de Pharsalia; quam *Welwoodius* non ad eas regulas examinandam ducit, quibus carmina Homeri et Virgilii epica expendere solemus, quia Lucanus solam securius sit historiam, nihilque finxerit *). Contendit deinde Anglus doctissimus, res gestas magni momenti a poeta ingeniouse exornatas maiorem adeo vim ad animum lectoris habere, quam narrationes habeant poeticæ fictionibus tantummodo compositæ, licet non neget, poetis vere epicis maioribus ingenii viribus opus esse **); Lucanum veram, ut quidem videretur, rerum gestarum seriem sequi voluisse, sed cum genio Romanorum aliquid dandum fuisse, fabulas quasdam cum carmini intexuisse; Lucano in primis animum fuisse, libertatis amorem in Romanis refocillare, detestarique serui-

B 3

tutem;

b) Titulus libri est: *Lucan Pharsalia. Translated into English Verse, by NICHOLAS ROWE, Esq. Lond. 1718. fol.*

*) Lucan is not to be try'd by those Rules of an Epick Poem, which the have drawn from the Iliad or Aeneid; for if they allow him not the honour to be on the some foot with Homer or Virgil, they must do him the Justice at least, as not to try him by Laws founded upon their model; the Pharsalia is properly an historical heroick Poem because the subject is a Known true Story.

**) — to my taste, a Poem very extraordinary in its Kind, that is attended with surprizing circumstances, big with the highest Events and conducted with all the Arts of the most consummate Wisdom, does not Stricke the less Strong, but leaves a more lasting Impression on my mind, for being true.

tutem *); res a Pompeio et Caesare gestas maximam partem recte et iucunde a Lucano esse narratas; aliae περισσές minores an vere commemoratae sint, criticorum curis se permittere; arcanae forte fuisse historias, quae Lucano paucisque tantum aliis innotuerint **); Lucano, historiam versibus consribenti, facta, quae narrauerit, fide historica referenda fuisse, licet, non ut historicus, omnes quascunque bello ciuili res gestas referre necessario debuerit ***). Varia loca minus placent Anglo nostro v. c. descriptiones Galliae et Thessaliae geographicae L. I et VI; tamen vitia haec esse, addit, a carminibus praestantissimis haud aliena; historiam ipsam, quam Lucanus ornauerit, per se magnam esse atque nobilem; argumentumque Pharsaliae superius argumento Aeneidos ****). Inter alia loca, quae Welwoodius pro Pharsaliae praestantia prae Aeneide afferit, illo male vsus

*) I am of opinion, that in his first design of writing this Poem of the civil Wars, he resolv'd to treat the subject fairly and plainly, and that Fable and Invention were to have had no Share in the Work: But the force of Custom and the design he had to induce the Generality of Readers to fall in Love with Liberty, and abhor Slavery, the principal design of the Poem, induc'd him to embellish it with some Fables, that without them his Books would not be so universally read: So much was Fable the delight of the Roman People etc.

**) In general, all the Actions that Lucan relates in the Course of his History are true; nor is it any Impeachment of his Veracity, that sometimes he differs in Place, Manner, or Circumstances of Action, from other Writers, any more than it is on Imputation on them, that they differ from him — This I may affirm, the most important Events, and the whole Thread of Action in Lucan are agreeable to the universal Consent of all Authors, that have treated of the civil Wars of Rome. If now, and then he differs from them in lesser Incidents or Circumstances, let the Criticks in History decide the Question etc.

***) An historian who like Lucan has chosen to write in Verse, tho' he is oblig'd to have strict regard to Truth in every thing he relates, yet perhaps he is not oblig'd to mention all Facts, as other Historians are. He is not ty'd to relate every minute Passage etc.

****) But if these be Faults in Lucan, they are such as will be found in the most admir'd Poets — The Story it self is Noble and Great — what a poour subjeſt is that of the Aeneid, when compar'd with this of the Pharsalia? and what a despicable Figure does Agamemnon, Homer's King of Kings, make, when compar'd with Chiefs, who by saying only, Be thou a King, made far greater Kings than him?

visus mihi videtur, quo Caesar noctu mari nauigans animo magno et intrepido fuisse dicitur *). Lucanum igitur, cum Caesarem excelsorem et pericula summa spernentem fingat, Virgilio, qui Aeneam suum simili tempestate aetum nulla cogente necessitate timidum adeoque lacrymantem repraesentauerit **), preferendum esse, affirmat Welwoodius. Mihi vero in omnia alia ire liceat. Aeneas non mortem mihi timere videtur: sed mortem ingloriam, mortem ignobilem admodum metuit, seque aliorum herorum Troianorum gloria et fama forte vndis mersum orbatum iri maxime dolet atque indignatur. nam

— *duplices tendens ad sidera palmas,
Talia voce refert: O terque quaterque beati,
Quis ante ora patrum, Troiae sub moenibus altis,
Contigit oppetere! O Danaum fortissime gentis
Tydide, mene Iiacis occumbere campis
Non potuisse, tuaque animam hanc effundere dextra!*

Surgit et prodit aduersarius Lucano infensissimus, omnium paene atrocissimus. Videtis Petrum Burmannum I, virum, qui ipse Lucani Pharsaliam commentariis amplissimis doctissimisque instruxit ⁱ⁾. Hic fronte truci instat, premit, vrget.

*Ambulat inflatus, diffundit verba superbe,
Atque oculos multa sub grauitate mouet.*

Non solum enim ille in annotationibus suis in Pharsaliam Lucanum irridet conuiciisque obruit acerbissimis, sed in praefatione copiosissima Pharsaliae praefixa praecipue bonum poetam armis aggressus est infestissimis, laceruuit, ferit penitusque confodere studuit. Θεσπεσιον τι χρημα Φής, inquit. Cur igitur tantam operam, tantam diligentiam perdidit Burmannus in poeta pessimo? clamare vos audio. Recte vero, et ego miratus sum vehementer: sed exemit nobis ipse hanc admirationem. nam sub finem praefationis: *Fateor, inquit, amice Leedor, me ab ipsa adolescentia saepe dubitasse, an mereretur Lucanus tam operosum et sollicitum commentatorem,*

vt

*) vid. Pharf. L. V. vs. 560 sqq.

**) vid. Aen. L. I. vs. 81 sqq.

i) Leidae MDCCXXX. 4.

ut nunc me euafisse praeter omnem exspectationem video — sed quum per otium subinde (carmen) euoluerem, et quasdam etiam ingenii et doctrinae dotes, quas alii nimis magnifice extulerunt, agnoscere cogever (et vos, lectores, agnoscite peccatum Burmanni frigidum, cui senectus forte sensus calentes abstulerat!) natas nibi deprehendebam quasdam obseruationes, quas non inutiles tironibus et poeticis deliciis operantibus credebam. Praeterea ex subsidiis, quae et Heiniana scrinia, et codices ab aliis collati suppeditabant, aliorum conjecturas excutiendi, easque confirmandi, si verae apparerent, vel refutandi, si temerariae essent, voluntati resistere me non potuisse fateor; et iuuentuti etiam veram viam Poetas legendi et intelligendi, pro meo captu, monstrare non alienum a professione mea censem k). Videte et iudicate!

De ipsis Burmanni accusationibus, age, nunc videamus, atque, quantum quidem poterimus, dijudicemus, quae recte ab eo dicta sint, quae minus. Ante omnia monendum videtur, Burmannum paullo iniquiorem in censura sua se gessisse, quippe qui via tantummodo Pharsaliae arguat, virtutes obliteret. Vbiique fere Nostrum appellat *declamatores ineptum, insanum, puerilem, nugacem, adulandi artificem, hominem depravati iudicii et ingenii mugacis* cert. Primum autem cum iis Burmannus facit, qui Lucanum e poetarum choro esse eiiciendum et ad historicorum turbam ablegandum censem, licet ipse affirmet, Lucanum, ut historicum, peccasse ob audacissimas translationes et figuram, ob declamatorium fastum et affectationem putidam, ob tumorem et supra naturam exaggerationes, ob impudentissimam congeriem et cumulationem incredibilium. Quid igitur inde sequitur? Lucanum nec poetam esse, nec historicum. quid vero? nihil, plane nihil. Ridete lectores, et plaudite! Nos autem, vbi Lucanum esse poetam *historicum* ostendemus, diluamus pro viribus hanc criminationem; expendamus etiam ibi alteram accusationem Burmanni aliorumque, qui dicant, Lucanum regulas carminis epicis neglexisse. Multa deinceps narrat Burmannus de optima Aeneidos forma, quae profecto non tanti sint, ut tam copiose et fuse exponantur. Lucanum imperitum fuisse Geographum iis ex rationibus facile concedere possumus, quibus Scaligero veniam, Nostrum ex Astronomorum classe eiiciendi, iubenter dedimus.

Bar-

k) vid. Praef. *****.

Barthio deinde se adiungit Burmannus, grauiter indignatus Palmerio, Lucanum Virgilio esse parem affirmanti. *Quis enim, interrogat, humanioris disciplinae et poeticæ facultatis non penitus rudes, risum continere potest, vbi legerit, Lucanum Virgilio, si non superiorem, certe parem probari?* Nos vero lubenter hac in re simus rudes, nos risum contineamus, serioque affirmemus, Lucanum certis ex rationibus ingenio fuisse superiorem Virgilio. Addit Barauus sat impudenter, Palmerium depravati iudicij notas edidisse, vbi de ipso Lucani poemate et eius cum Marone comparatione agere coepisset, et hinc tironibus etiam ludibrio semper esse futurum. In eo autem sententiae Burmanni lubenter subscribimus, Palmerium sibi non constare sibiique ipsum contradixisse, licet conuiciis abstineamus, nec Palmerium cum Burmanno appellemus *insania actum*. Omnes tandem alias Lucani fautores, *Mosantum Briosum, Maresium, Lipsium, Montagnium*, irrisos et, ut sibi forte persuaserat, bene depexos a se dimittir.

Nunc vero per partes, ut aiunt, ire incipit Burmannus, itemque Lucano intendit acriorem. Treme, o bone, aduersarius imminent horrendus, de capite, de salute tua agetur! Primum accusaris, te nimis studiosum fuisse partium Pompeianarum, et quutim ipse *commune nefas*¹⁾ in vtraque parte agnoscas, causam tamen Caesaris, quam ipse *Diis placuisse*^{m)} dicas, *scelus* vocare. *Quomodo te defendam?* quibus armis Barauum abs te arceam? Valde et quam maxime timeo, ne, si vbiique latum tam apertum praebueris, plane de te actum sit. Ipse enim aduersario tuo concedam necesse est, te nihil de Pompeii immoderata ambitione et superbia, nihil de omnibus, quae Caesar ante tentauit ad pacem et concordiam seruandam, nihil de reiectis infolientissime a Pompeianis conditionibus, quas ferebat Caesar, nihil de SCro, quo Caesar a factione contraria hostis erat iudicatus, et provinciis et exercitu priuatus, vnde nihil relictum sibi videbar, quam armis tueri dignitatem suam, nihil igitur de his omnibus commemorasseⁿ⁾. Ipse *Marmontelius* tuus reum te fecit huius criminis^{o)}. Evidem laudo animi tui magnitudinem, tyrranidem maxime detestantem libertatisque cupidissimam; hunc animum sincere decla-

1) vid. Phars. I. 6.

m) vid. I. 128.

n) vid. Burmanni Praef. ***.

o) vid. Praef. Marmontelii ad versionem Pharsaliae Francogall. p. XVII. et LXXVIII.

declarare potuisti in carmine tuo; historiam si conscripsisses, hic libertatis amor, hic ἐνθεσιασμός tibi plane abiiciendus ac deprimendus fuisset. Historiam belli istius ciuilis si Burmannus eiusque asseclae cognoscere velint, adeant Suetonium, adeant Dionem, adeant Plutarchum, adeant Caesarem, adeant alios historicos. Nos vero, Annae, legamus carminis tui loca pulchriora animi et oblectationis, minime autem chronologiae aut criticses caussā!

Pergit Batavus noster: *Praeterea, omnes Epici Poetae vel ante, vel post propositionem, vel miscentes utrumque, numen aliquod inuocare ex lege carminis solent, a quo doceri et inspirari precantur — sed Lucanus conscientius sibi, se in utramque partem peccare, et argumentum elegisse, in quo nullas Diis partes attribuere, et ita nec Poetae personam sustinere posset; et etiam veritati vim intulisse, ut nec Historicorum in numero haberi posset, statim impetu ingenii et factio-nis inconsulto studio et favore ablatus, Deos inuocare et mendacis suis inscribere non sustinuit; sed oblitus se promississe Poetam acturum — properat se declamatorem et Philosophum ineptum exhibere. Iniquis- sima vero accusatio*

telumque imbelli sine ictu!

Non quaeramus hoc loco, an Lucanus epicum scriperit carmen, an inuocatio poetae epico adeo necessaria sit: sed, Lucanum inuocacionem reuera proposuisse, ostendamus. er, quia hic occasio se offert commoda, sententiam meam de loco isto declarandi, semel mentem hic aperiam, ne eadem saepius repetere opus sit.

Postquam Lucanus canere promiserat
Bella per Emathios plus quam ciuilia campos etc.
Romanos suos sat acriter et acerbe alloquitur:

*Quis furor, o ciues? quae tanta licentia ferri
Gentibus inuisis Latium praebere cruorem?
aculeos ad pungendum et stimulandum aptissimos animis eorum
inuicit:*

*Heu! quantum potuit terrae pelagiique parari
Hoc, quem ciuiles hauserunt, sanguine, dextrae!
Acerbissima deinceps pētit Neronem, tyrannum crudelissi-
mum. Optimo faro dicit Neronem imperium adeptum fuisse;
Iam nihil, o superi, querimur: scelerata ipsa, nefasque
Hac*

Hac mercede placent; — — — falsissime pergit:
Multum Roma tamen debet ciuilibus armis,
Quod tibi res acta est. — — —
Neronem his dictis viuum diis sat petulanter annumerat; sedem,
optime quae placeat, sibi inter fidera eligat, hortatur;
— — — seu sceptra tenere,
Seu te flammigeros Pboebi conscendere currus,
Telluremque, nibil mutato sole timentem;
Igne vago lustrare iuuat; tibi numine ab omni
Cedetur: iurisque tui natura relinquet,
Quis deus esse velis; ubi regnum ponere mundi.

Haec fatis iam ad risum excitandum exaggerata, satyrice admodum aliis appositis acerbiora reddit. Inde exclamat:

Sed mibi iam numen! — — —

Burmannus aliquie haec sine exclamationis significatione accipiunt: Lucanum potius dicere voluisse existimant, *sed mibi iam deus es, o Nero, alius demum post Apotbeosin futurus, mibi iam praesens deus.* Sed sequentia opinionem nostram fasit, credo, confirmant. Pergit enim Lucanus:

— — — *nec, si te pectore vates*
Accipiam, Cirrhaea vclim secreta mouentem
Sollicitare deum, Bacchumque auertere Nyfa.
Tu satis ad dandas Romana in carmina vires.

Aut omnia me fallunt, aut Lucani mens haec erit: Venio ad rem ipsam; numine mihi opus est; quali vero? Apollo et Bacchus quiescant; tu, Nero, quem ipse iam deum feci et consecraui (aut potius, qui ipse te viuum iam diis adscripsisti), fatis es, ad bellum ciuale digne canendum, quia furor et tyrrannis tua ita spiritum meum incitabunt, vt furorem, iniquitatem et tyrrannidem Caesaris, libertatis oppressoris, coloribus sat viuidis pingere possim.

Paullo copiosius nempe exponenda erat sententia Lucani, quia omnes, quos vidi, interpretes, Burmannus in primis, longe aliter haec explicant. Adulatorem enim turpissimum hic agere Lucanum contendit criticus noster, ideoque eum appellat *adulandi artificem, ingeniosum adulatorem, turpe aulae mancipium, adulantem Neroni immamnam in modum p.* Diu multumque cogitaui, quid tandem Burman-

C 2

num

p) vid. p. 8 et 9.



num in hanc sententiam rapere potuerit: sed nullam animaduerti aliam caussam, ac libidinem, quois modo poetam nostrum carpendi et lacefendi. Quis vero credit, Lucanum, familiae Caesareae inimicum, a qua oriundus erat Nero, atrocissimum, virumque libertatis priscae appetentissimum, tam abiecto et turpi animo fuisse, ut serio ista de Nerone caneret? At, quid multa? Quomodo, amabo, Lucanus ille, qui coniurationem contra Neronem iniit, adeoque inter principes coniuratorum fuit q), tyranno saeuissimo tam seruiliter mulieriterue blandiri adularique potuisset?

De Marmontelio nonnulla hic addam. Valde quidem miratus sum, virum cel. hunc locum a versu XXX vsque ad LXVI in versione sua Francogallica omisisse; in praefatione quidem praedixit, se loca minus venusta non translaturum, certe illa esse mutaturum, quod quidem pessimo consilio fecit: sed cur hunc locum pulchritudine profecto non destitutum praeterierit, plane diuinare nequeo. At multo magis mirari liceat, illum etiam inuocationem in Pharsalia non agnoscere. Lucanum enim putat non inuocasse deum quendam, sed subito eum transgredi ad ipsam rerum gestarum narrationem r). Nam Lucanica inuocatio etsi non sit Homeric, etsi Musas vel Apollinem ipsum non inuocauerit; tamen est inuocatio, quae liberum eius ingenium vnicce decet.

Redeo ad Burmannum. In eo vero non morabor, quod Lucanum ob longam et minus accuraram populorum et militum, ex quibus Caesar exercitum suum conscripsit, enumerationem s) reprehendit. Non solum enim in Lucano, verum etiam in Homero, Virgilio, aliisque poetis valde displicent catalogi isti longa et molesta vocabulorum horridorum serie confarcinati, licet historiam et geographiam aliqua ex parte inde illustrari posse, non negem.

Lucanus, pergit Burmannus, plus quam senili garrulitate, quasi angur et haruspex omnibus collegiis doctior et vanissimae artis peritis simus esset, tot prodigia, ostenta et omina cumulat, quae pronunciarunt Caesaris aduentum in Vrbem, quot vix ab ipsa origine Romae acci-

q) vid. Taciti annales L. XV. cap. 49. 56. 70. cf. vita Lucani a Suetonio, ut vulgo creditur, conscripta.

r) Lucain qui ne devoit être trop instruit des malheurs de sa patrie, au lieu d'invoquer un dieu pour l'inspirer, se transporte tout - à - coup au temps où s'alluma la guerre civile. Poétique Françoise T. II. p. 264.

s) vid. L. I. v. 392 sqq.

accidisse verisimile est, et illa omnia uno die edita fingit ^{t).} Fateor quidem, Lucanum vehementer peccatum fuisse, si hodie, terribilis istis feliciter proscriptis, haec canere voluisse: sed Romanis suis haec valde arrisuisse, iis probabile erit, qui, quantum illi superstitioni dediti fuerint, eorum monumentis edoceti norunt. Praetereo alia huius generis a Burmanno atro lapillo notata. Excusari porro illa posse puto, ubi Lucanus senem quendam Vrbis infortunium longa oratione deplorantem inducit ^{u).} Quae Burmannus quidem hanc ob causam reiicit, quia non sit credibile, quenquam precipiti ista ab Urbe fuga tam longas instituisse querelas. Optime! Lucanum vero existimo, cum statum Romae infelicem describere vellet, maiorem vim huic descriptioni conciliari posse sibi persuasisse, si a Romano quodam, eoque sene, qui florente republica vixerit, haec dicerentur. Ex sententia Lucani procul dubio haec vox totius populi Romani esse debebat. In minorem forte reprehensionem incurisset, si Romam, tanquam personam, haec querentem, finxisset. Quamuis etiam huic orationi insint, quae maxime placeant, tamen alia nonnulla nimis exuberantia recidi potuisse, largior. Sed de similibus his aliisque locis parte huius disputationis altera agemus. Verendum enim est, ne, si singulas Burmanni accusationes percensem, nimium mihi crescat materies. Hoc unum addere liceat, quod et de aliis criticis dictum sit, Burmannum plerumque nimis diligentem in excitandis Pharsaliae vitiis se praebuisse, omniaque ad viuum, ut aiunt, refecuisse, quo fieri non potuit, quin innumerabiles paene errores, naevi et peccata oculis eius sese offerrent. Quis vero, eadem via in optimis adeo poetis facillime permulta detegi posse vitia, lubenter nobiscum non confiteatur?

Audiamus iudicem aequiorem mitioremque, *Voltarium*, virum, cuius gloria ob ingenii diuini monumenta praestantissima integrerrimaque nunquam erit intermoritura. Postquam enim in recensu poetarum epicorum nobilissimorum sententiam de Homero et Virgilio tulerat, de Lucano sic iudicat, ut, eum non esse imitatorum gregi annumerandum, sed solo suo ingenio fretum nouam viam audacia felici ingressum esse contendat ^{x).} Cum Burmanno aliisque

C 3

con-

^{t)} vid. L. I. vs. 523-584.^{u)} vid. L. II. vs. 67-232.^{x)} Après avoir levé nos yeux vers Homère et Virgile, il est inutile de les arrêter sur leurs copistes. Je passerai sous silence Statius, et Silius Itali-

conspirans Vir illustris, Lucanum adulatorem fuisse Neronis, carmenque epicum scripsisse existimat. *Varium*, pergit, Virgilii amicum et aemulum, iam ex historia recentiore argumentum carminis epicis sumfuisse; Lucanum ob belli ciuilis proxime gesti memoria nil inuenire potuisse fabulosi; maiestatem heroum non fictorum veram natura duce recte pingere, arduum fuisse opus; Pharsaliam aridam esse et sicciam, quia Lucanus ab historiae veritate recedere non ausus fuerit; inuentionis inopiam eum compensare voluisse sententiarum magnitudine; esse eundem tumidum; nullas inesse Pharsaliae splendidas descriptiones, ut Iliadi; Lucanum nec elegantiam nec numeros Virgilii esse asscutum; alias vero in Pharsalia virtutes inueniri, nec in Iliade, nec in Aeneide obuias; sententias ibi conspici audaces et grandes; orationes eius nonnunquam Liuii maiestate Tacitique grauitate superbire. Iudicio tandem suo Voltarius his verbis finem imponit: *Ce n'est donc point pour n'avoir pas fait usage du ministère des dieux, mais pour avoir ignoré l'art de bien conduire les affaires des hommes, que Lucain est si inférieur à Virgile. Faut-il qu'après avoir peint César, Pompée, Caton avec des traits si forts, il soit si faible, quand il les fait agir? Ce n'est presque plus qu'une gazette pleine de déclamations; il me semble, que je vois un portique hardi et immense, qui me conduit à des ruines y.*

In principibus Lucani laudatoribus et defensoribus facile eminet *Marmontelius*, qui saeculo nostro in manium Lucanicorum gratiam saecularia quasi celebranda instituit, qui, cum Pharsalia per longum sat tempus paene negligetur et contemta iaceret, eam sic erexit laudibusque ornauit, ut non in Francogallia solum, sed et in aliis regionibus, vbi Musarum munera non respuuntur penitus, amorem carminis olim nobilissimi pristinum restitueret cupidioresque illud perlustrandi redderet litterarum mansuetiorum cultores. Haud vana loquor, si contendam, Virum Cel. inde a inuentu

Italieus, l'un faible, l'autre monstrueux imitateur de l'Iliade et de l'Enéide; mais il ne faut oublier Lucain, dont le génie original a ouvert une route nouvelle. Il n'a rien imité, il ne doit à personne ni ses beautés, ni ses défauts, et mérite par là seul une attention particulière. vid. Oeuvres de Mr. de Voltaire T. I. p. 274. ed. Dresden. 1752.
y) vid. p. 278. l. 1.

tute sua familiaritatem cum Pharsaliae scriptore iniisse intimam; in scriptis eius certe vbiique huius amici sui amor et fauor non obscure eluet, licet non adeo indulgens sit, vt vitia et naevi familiaris eum decipient, aut etiam ipsa haec delectent.

— *veluti Balbinum polypus Hagnae.*

In ista enim praefatione, quam praefixit carmini, quo Voltarius celebrat Henrici IIII laudes, disputauit iam nonnulla de Lucano ^{a)}. Comparatur nimirum in isto loco a Viro cel. carmen Voltarii cum Pharsalia, et ostenditur, poema Voltarianum similius esse Aeneidi, quam Pharsaliae, qua ex disputatione satis iam perspicitur, quam sententiam ille tunc temporis de Lucano fouverit. Fusijs et ornatiis deinde iudicium suum de Pharsalia exposuit in epistola illa, quae, certamine ingeniorum ab Academia Francica instituto, praemio proposito donata est; quam ipsam inspiciendi et perlegendi facultatem mihi non fuisse, etiam atque etiam doleo. Eodem fere tempore consilium, Pharsaliam Francogallice reddendi, Marmontelium cepisse, inde verisimile fit, quod ille, variis specimenibus propositis ^{a)}, sententias et iudicia virorum doctorum elicere et audire studuit. Operi deinceps edito maxime egregio, Poeticae Francogallicae (*Poétique Françoise*), multas adspersit obseruationes Lucani carmen illustrantes. Anno tandem praeterito prodit interpretatio totius Pharsaliae Francogallica ^{b)}, cui auctor illustris praeposuit praefationem, in qua sententiam suam olim de Pharsalia latam repetit, ornat atque defendit. His omnibus perfectis breuiter hic ponamus summam eorum, quae Marmontelius de Pharsaliae praestantia et vitiis passim differuit.

Liberius sane et facilius de Lucani Pharsalia agere potuisset Marmontelius, nisi communem istam et vulgarem opinionem, qua carmen epicum illa credi solet, sequi voluisset. Inde multae illi amba-

^{a)} vid. Oeuvres de Mr. de Voltaire T. I.

^{a)} vid. Mercure de France, Avril 1761. Journal des Savans 1764. Janvier N. 1. p. 180-199. Fevrier N. 2. p. 469-484. Mars N. 3. p. 145-164. Avril N. 4. p. 411-431. ed. Amsterd.

^{b)} Inscriptio libri haec est: *La Pharsale de Lucain, traduite en François par M. MARMONTEL, de l'Académie Françoise. à Paris 1766. T. II. octonis. c. figg. aen.*

ambages, multae artes, quibus sese tueri posset, anxie saepe enixaque opera erant indagandae atque petendae. Inde disputationes istae, quibus, carmen epicum haud necessario indigere deorum ministeriis, assicerere conatus est^c). Cuius sententiae veritatem, equidem impugnare nolo: sed in Lucani defensione hoc labore facile, opinor, supersedere possumus. Quapropter etiam raccio alia, quae hanc in rem dicta sunt a viro elegantissimo, v. c. ordinem carmini epico proprium neglexisse Lucanum, nullisque artibus eum esse usum, quibus alii poetae epicu tam suauiter lectores fallant atque circumue-^dniant^d). Cedo igitur, inquitis, nobis alia Marmontelii de Pharsalia indicia! Optime, statim mandatis obsequar.

Lucanus anxie securus est historiam, inuentoremque nusquam fere sese praestit^e). Quia Lucanus ob fati iniquitatem carmen suum emendare et limare non poterat, varietate inaequabili distincta apparet eius Pharsalia, et si affurgit, saepe turnorem prae se ferre solet^f). Sectatur haud raro et captat Noster minutias, quibus cum immoratur, languidus fit neruosque sibi praecidit^g). Lucanus plerumque heroum suorum mores felicissime delineauit et expressit^h). Orationes, quas finxit, admiratione et laude sunt dignissimaeⁱ). Per multae quidem Pharsaliae insunt Veneres, sed deest perfectio; primas tantum lineas operis duxit Lucanus^k). Manu audaci pinxit heroës suos Annaeus, coloribusque utitur viuidis ab Homero et Virgilio non adhibitis^j). Praestantia Lucani non in eo cernitur, quod ille bella, tempestates, incendia, descriptis: sed, quod res gestas viuidissime depinxit oculisque lectorum, tanquam praesentes, subiecit; non magni est ingenii, vxorem Hortensii ad

Cato-

c) vid. Poetique françoise T. II. p. 286.

d) vid. Praef. ad Pharsaliae versionem p. VI sq.

e) vid. Praef. ad Voltarii Henriad. et Praef. ad vers. Pharsal. p. VII.

f) vid. ibid.

g) vid. Praef. ad vers. p. VI.

h) vid. ibid. p. VIII. et Poet. franc. T. II. p. 287.

i) vid. Poet. T. II. p. 287.

k) vid. Poet. T. II. p. 288. Praef. p. III sq.

*) Lucain a peint ses héros avec des grands traits, il est vrai, et il a des coups de pinceau dont on trouve peu d'exemples dans Virgile et dans Homère. vid. Praef. ad Voltar. Henr.

Catonem, maritum pristinum, reuertentem fingere ¹⁾: sed summa artem, qua hoc factum esse narrat poeta, admiremur: necesse est, eumque amemus ob colores varios felicissime dispersos ^{m)}. Poesis Lucani audax est atque imperiosa ⁿ⁾. Si tolleres ex Pharsalia hyperbolas, si recideres nimis longas narrationes orationesque, videres Veneres summis ingenii haud indignas, videres versus maxime sublimes, videres picturas viuidissimas, paruis forte maculis contaminatas, orationes singulari quadam pulchritudine exsplendentes, sententiasque grauiissimas ^{o)}. Quod quidem Marmontelius efficere studuit versione sua Francogallica, in qua nihil fere, quod Lucani ingenio indignum sit, animaduertas: adeo mutauit, emendauit, refecuit vir cel. quae ipsi se non probarent. Ex hac igitur versione nemo de totius operis ambitu et *cinaevia* iudicare recte poterit; dum enim Marmontelius pro ingenio et arbitrio suo Lucani virtus mitigare, corriger, delere atque tollere ausus est, multa simul subuertit et eripuit nobis loca pulchritudine, vi et elegantia plane admirabili superbientia.

Concurrite nunc et adeste, quotquot viuistis, Latinorum et Graecorum auctorum aestimatores et vindices, viri litterati et philologi, emergite vos ab inferis, Casauboni, Salmasii, Gronouii, Graeuii, Dacierii, et omnis interpretum ordo, et a *Delabarpius*, politissimo omnique elegantia exculto homine, dictata excipite regia, et discite noua planeque inaudita! Sentio, hunc hominem cognoscendi vos esse cupidissimos. Ex Francogallia ille oriundus scripsit praeter paucula alia libellum ^{p)}, in quo versiculos quosdam effudit non contemnendos aptosque ad otium fallendum. His adiunxit: *Observationes in Lucanum* ^{q)}. Marmontelium, longe sibi superiorem, forte inuidia ductus, impugnare studet Delaharpicus, quibusnam armis? feralibus, si dls placet, et funefis. Certe, quae bona habet, mutuatus est a Burmanno aliisque; centies enim, credite

1) vid. Phars. L. II. v. 326 sqq.

m) vid. Poet. T. I. p. 325.

n) vid. ibid. T. II. p. 69.

o) vid. Poet. T. II. p. 288. Praef. p. VIII.

p) Titulus libelli est: *Mélanges littéraires, ou épîtres et pièces philosophiques, par Mr. de la Harpe. à Paris MDCCCLXV. 12.*

q) *Réflexions sur Lucain* p. 105-125.

dite mihi, ante Galluli huius tempora, multo etiam melius et do-
ctius dicta sunt, quae in libello eius leguntur. Audite mirabile ho-
minis acumen! *Lucanus paene ignotus est multis adeoque eruditis;*
ii certe, qui eum nouerint, semel tantum carmen eius legisse sunt
*putandi*²⁾. Credo equidem. Largior, Gallum nostrum nihil de
Lucano audituisse, vsque dum Marmontelius eum in Francogallia
quasi e mortuis excitauerit: sed qua ratione de omnibus eruditis
id affirmare potest? Concedamus et hoc: sed quaeramus simul:
an opiniones praejudicatae impedire potuerint, quo minus Lucani
carmen a paucis tantum lectum fuerit? A multis vero lectum fuisse,
inde apparet, quod in omnium fere doctorum hominum libris,
vbi occasio de Pharsalia loquendi data fuerit, de Lucano disputatum
est; quod et confirmat codicum manu scriptorum atque editionum
typis expressarum multitudo. Ex paucitate versionum Francogal-
licarum³⁾ plane nil sequitur. Caussas deinceps indagare studet,
cur Lucanus non magni vñquam habitus sit. Cedo istas! quia le-
ctio Pharsaliae est intolerabilis, quia nec inuentio, nec ingenium,
nec utilitas in ea cernitur⁴⁾. Quae iam a multis aliis dicta quam
vera aut falsa sint, alibi perscrutari animus est. Declamat post haec
Delaharpie contra Marmontelium adiecto loco, quem dicunt,
communi. Versus Marmontelii, qui in primis pungunt et male
habent Delaharpium, tam pulchri sunt, vt non possim, quin eos
apponam.

II

Le seul Lucain, cherchant une autre gloire,
Sans le secours des Enfers et des Cieux,
D'un feu divin fait animer l'Histoire,
Et son génie en fait le merveilleux.
Il est un vrai que l'artifice énerve,
Ce vrai l'inspire et lui donne le ton.
Qu'a-t-il besoin de Mars et de Minerve?

2) Lucain est presque inconnu, même à beaucoup de Littérateurs; ou du moins ceux qui le connaissent ne l'ont lu qu'une fois. p. 105.

3) Nos Traducteurs les plus déterminés n'ont osé entreprendre de faire passer ton Ouvrage dans notre Langue etc.

4) Pourquoi ne lit on point Lucain, si Lucain est un bon Auteur? — La véritable raison — c'est que la lecture en est insupportable, c'est qu'il est également dénué d'invention, de goût et d'intérêt. p. 106.

Il a César et Pompée et Caton.

*Donne à Lucain ton style harmonieux,
Ou prends de lui son audace intrepide,
O toi, d'Homere émule trop timide.*

Alia deinde affert Delaharpia multis quoque maiore cum vi pro-
lata, v.c. Lucanum morari in rebus parui momenti; indulgere eum
ingenio suo; semper iisdem coloribus illum esse usum etc. Ma-
xima denique accusationis pars latet in versione et reprehensione
loci nobilissimi Lib. V, ubi tempestas describitur, qua Caesar so-
lus cum nauta traicit mare Adriaticum. Quibus expositis exclam-
mat: *Telle est marche de Lucain!* et deinde repetit omnia, quae
ante iam dixerat, verbis tantum mutatis. Evidem paene nunc ob
temporis iacturam doleo, me tamdiu moratum fuisse in scriptore,
qui loquacitatis garrulitatisque est plenissimus, doctrinae verae plane
expers. Verum enim vero audiendus etiam erat quidam ex hoc iu-
dicum genere.

Legi quoque eiusdem Delaharpiae epistolam versibus conscri-
ptam ^{u)}, quae ab Academia Francica certaminis praemio decorata
est: quam cum perlegerem, non fatis mirari potui, nescio, libera-
litatem, an corruptum hac aetate elegantiarum sensum istius Acade-
miae Parisinae. Quis enim non indignetur, si comperiat, carmen,
cui praeter versus aliquot felices nihil, nisi res tritae quotidianaque
infunt, praemio lauto esse affectum? Valde igitur ignominiosè etiam
de Lucano sic canit in carmine isto poeta noster laureatus:

*Orner la vérité, c'est l'emploi du génie.
Mais qu'on ait vu Lucain, flattant la tyrannie,
Esclave dans sa mort, esclave dans ses vers,
Placer au Ciel Néron qu'a flétrî l'Univers,
Voilà l'excès bonté dont la vertue murmure.
Nul talent n'a le droit d'ennoblir l'imposture.*

Sed, sic est: plurimi ex feroculis istis Gallulis, omnis elegantiae cul-
tique nitoris, ut iactant, magistris, incredibilem animorum et men-

D 2

tis

^{u)} LE POETE, Epitre qui a remporté le Prix de l'Académie Françoise en
1766. par M. de la Harpe.

tis omnium rerum capacis et ingeniorum celeritatem ita a benigno numine sibi infusam et ingeneraram esse opinantur, ut, se in cunis iam sapere, aliis persuadere allaborent.

Pergamne recensere aliorum de Lucani Pharsalia iudicia, opiniones, commenta? Pergamne laudare hunc, vituperare illum? non faciam. *digito compescam labellum.* Maxime enim, si hac ratione omnium, qui vnuquam de carmine isto scripsere, sententias commemorare et diuidicare vellem, maxime, inquam, mihi verendum esset, ne vobis, o iudices grauissimi, volumen vastae magnitudinis humerisque meis impar, offerrem; verendum mihi esset, ne Scaligeri iudicio accedatis, idemque, quod ille de Lucano, de me vere et recte pronuncietis, me esse taedii patrem. Itaque non amplius abutar patientia vestra. Quid enim attinet, longam scriptorum pompam augere atque extendere? principes Lucani laudatores et reprehensorum produxi fere omnes. Alii hos, illos alii, maximam partem, veluti discipuli, in praeceptorum verba fideliter iurantes, secuti sunt. Vnum mihi detis velim. Delaharpie, ut vidistis, audacter satis contendit, doctorum virorum, qui vnuquam Pharsaliam legerint, numerum esse perparuum. Ut igitur Hercules ille, aut potius eius asseclae (nam ipse Delaharpie nunquam videbit has plagulas, et, si viderer, pro elegantia sua ringeretur lepideque versiculis suis me iuuenem et Magistrum Academiae Theotisce exagitaret) intelligent, permultos alias non solum legisse Pharsaliam, sed et iudicia de ea tulisse, breuiter quosdam tantummodo ex illis laudabo, alias forte additurus, cum ipsam sententiam meam exposuiero. Adeant igitur illi et consulant *Rapinum* ^v), *Hanckium* ^x), *Farnabium* ^y), *S. Evremontium* ^z), *Rubenium* ^a), *Barthium* ^b), *Peletierium* ^c), *Mare-*

^v) vid. eius *Comparaison d'Homere et Virgile* chap. 10. p. 131. ch. II. p. 133.
et eiusd. *Reflexions sur la Poetique* P. II. refl. I. 8. 15. edit. Amsterd. 1693.

^x) de scriptoribus rerum Romanarum P. I. cap. II. p. 78 sqq. P. II. in addend. p. 246 sqq.

^y) in Praef. edit. Lucan. praefixa.

^z) vid. Oeuvres de Mr. de S. Evremont T. III. p. 58. 74 sq.

^a) in Electis cap. 2.

^b) in Aduensi. L. XXIII. p. 1169 sq. L. LIII. p. 2487 sqq.

^c) vid. Peletier du Mans Art. poet. L. I. c. 5.

Marefum d), Brietium e), Dubamelium f), Thomassimum g), Godaeum h), G. I. Vossium i), Beroaldum k), Dan. Heinsum l), Gyraldum m), Nicolium n), Mascardum o), Palmerium p), Montagnium q), Turnebum r), Wichmannsbaußenium s), Mich. Maittarium t), Insulatum u), Ios. Scaligerum x), Lud. Vivem y), Borrichium z), Stradam a), Bersmannum b), Breboeufum c), Boubourium d), Trubletium e), Homium f), Schlegelium g) etc. etc.

Videtis fat frequentem Pharsaliae aestimatorum turbam; maiorem facili negotio congregare possem, ni tempus et voluntas prohiberent. Omnes vero vel laudant, vel vituperant, vel simul laudant et vituperant Pharsaliae scriptorem. Quae igitur caussa tantorum

D 3

rum

- d) vid. eius epist. p. 26 sqq. et 309.
- e) de poetis latin. p. 34 sq.
- f) vid. eius *Dissertation sur les Poesies de M. de Breboenf* p. 14 sqq.
- g) vid. eius *Méthode d'étudier chretiennement les poetes* L. I. c. 5. n. 9. edit. Paris. 1681.
- h) vid. eius *Histoire de l'Eglise* T. I. p. 239. edit. Paris. 1672.
- i) de Historicis latin. L. I. c. 28. p. 137 sqq. cf. eiusd. Instit. poet. L. III. p. 108.
- k) in oratione ad praefect. Lucan.
- l) de laude asini p. 86 sqq.
- m) de hist. poet. antiqu. dial. III.
- n) vid. eius *Traité de l'Education du Prince* P. II. p. 63.
- o) de probat. concl. p. 287.
- p) vid. eius *Kritikos Enzyklopädia pro Lucano contra Virgilium, e scribiis Ianii Berkelli.*
- q) vid. eius *Essais* II, 10.
- r) in Adverff. L. LXXI. c. 18.
- s) vid. eius Diatribe in Lucani Pharsaliam. Vitemb. 1712. 4.
- t) vid. eius edit. Pharsaliae. Lond. 1719. 12.
- u) vid. eius mathematica pro Lucano Apologia aduersus Ioseph. Scaligerum carmine scripta. Paris. 1582. 4.
- x) in epist. eius opusculis (Francof. 1612. 8.) subiunctis p. 221 sqq.
- y) de tradendis disciplinis L. III.
- z) de poetis p. 58.
- a) in proluff acadd. p. 4x.
- b) in praef. ad Pharsal. ed. Lips. 1589. 8.
- c) in Dedicatione versionis Phars. Hag. Comit. 1683.
- d) vid. *Penfées ingénieuses des anciens et des modernes* p. 80.
- e) vid. eius *Essai sur la poésie et sur les poètes* f. XXI.
- f) vid. eius *Elements of Criticism* c. XXII.
- g) in den Abhandlungen zum Batteux p. 428 sq. ed. Lips. 1759.

rum litium? quis genius, nescio malus, an bonus, tot inter viros eruditio ne et fama clarissimos inde a Pharsaliae origine tantas excitatuit turbas, eosque plane sibi inuicem repugnantes reddidit? Operis *avouxit. iuv.*, virtutes ubique mixtas vitiis, fontem omnium malorum istorum esse censeo. In qua vero cauſa maxime mirari liceat, alios nunquam plane Pharsaliae pulchritudine captos fuisse, alios omnia bona, egregia, praeclara credidisse: laudare contra eos, qui medium terere viam laudabili studio cooperunt. Bella etiam ista maximam partem inde orta esse existimo, quod opinio per uulgata viris persuaferat doctis, Pharsaliam esse carmen epicum. Sed de his aliisque mox copiosius disputabimus.

Quid ipſe Lucanus de ſe?

*O ſacer, et magnus vatum labor, omnia fato
Eripis, et populis donas mortalibus aeuum.
Imidia ſacrae, Caſar, ne tangere famae:
Nam ſi quid Latii ſas eſt promittere Muſis,
Quantum Smyrnaci durabunt vatis honores,
Venturi me, teque legent: Pharsalia noſtra
Viuet, et a nullo tenebris damnabitur aeuo h).*

Audistisne ſacram poetae vaticinantis vocem? Quor, quaeſo, oraculum hoc legentes, erunt, qui eadem confidentia, eadem immortaliſatis ſpe, eadem veritatis vi ac potentia haec proloqui litterisque conſignare audeant? Atque profeſto magnum eſt aliq[ui]d, inquit vir eiusmodi oraculi, ſi quis inuquam, capaciſſimus ⁱ⁾, omnem posteritatem ſuorum operum admiratorem videre, ſibique iſpam immortaliſatem nominis et perpetuam gloriam ſpondere. Tales cogitationes niſi a magnis hominibus concipiuntur, et qui earum capaces ſunt, non poſſunt non praeclara opera et excellentia proferre.

h) vid. Pharf. VIII. vſ. 980 ſqq.

i) Per illi. Klotzius in Opusc. varii arg. p. 148, vbi et p. 149 ſq. exempla aliorum poetarum inuenies.

C O R R I G E N D . A .

P. 3. l. II. lege: labore. P. 12. l. 16. leg. quid ſit. P. 15. l. 12. leg. quaterque.